

O strategie a relansării calității vieții în perspectiva 2035: Direcții. Obiective. Ținte. Restricții. Oportunități. Priorități

Coordonatori: Cătălin Zamfir și Sorin Căce

Secretariat proiect: Alexandra Deliu și Elena Tudor

Autori: Ionuț Anghel, Daniel Arpinte, Cosmin Briciu, Sorin Căce, Alexandra Deliu, Dana Eremia, Sebastian Fitzek, Simona Ilie, Monica Marin, Flavius Mihalache, Ana Maria Preoteasa, Mihnea Preotesi, Adina Mihăilescu, Cosmina Pop, Iuliana Precupețu, Mariana Stanciu, Simona Stănescu, Manuela Stănculescu, Gabriela Neagu, Cristina Tomescu, Elena Tudor, Cătălin Zamfir, Elena Zamfir

Toate datele pe care le prezentăm aici arată că starea Calității Vieții a României, starea socială a populației, suferă de importante răni în urma față de standardele europene.

Situația actuală se datorează, în termeni generali, stării economiei și resurselor pe care aceasta le oferă, dar factorul cheie trebuie căutat în opțiunile politice responsabile în mare parte atât de subdezvoltarea economică, dar mai ales de modul în care situația social-economică este gestionată.

Calitatea vieții nou obiectiv inclus în programele de dezvoltare social-economică

Întotdeauna oamenii au evaluat condițiile lor de viață, au fost satisfăcuți sau nesatisfăcuți de ei înșiși, de oportunitățile pe care viața le oferă, de condițiile vieții lor. Ei mereu decid dacă viața lor e bună sau rea. Au încercat să facă ceva pentru a o schimba în bine, dar nu în mod sistematic. Nu prea au știut ce ar putea face sau, cel mai adesea, au realizat că posibilitățile lor de a o îmbunătăți sunt limitate.

Calitatea Vieții este valoarea pentru om a vieții sale; cât de bună sau rea este viața pe care o trăiește, atât în ansamblul ei, cât și pe componentele sale particulare: starea de sănătate, familia, profesia și locul de muncă, resursele financiare disponibile, bunurile pe care le posedă, timpul liber, mediul social, prietenii și colegii, societatea în ansamblu în care trăiește. Calitatea vieții reprezintă calitatea globală, sintetică a tuturor condițiilor și sferelor din care se compune viața, gradul în care viața produce satisfacție.

Conceptul de calitate a vieții este asociat cu o nouă atitudine a oamenilor față de viața lor: au început să fie încrezătorii că pot să o schimbe așa cum ar dori, iar pentru aceasta este nevoie să aibă o imagine sistematică asupra calității vieții lor.

Ceea ce este nou este că pentru prima dată calitatea vieții este preluată din tiină în discursul politic; mai mult, treptat, devine obiectiv al acțiunii colective, direcție de dezvoltare a societății. Oferă o viziune a activismului social: ce trebuie să facem, cum putem să acționăm pentru creșterea calității vieții.

Tema calității vieții (CV), lansată în anii '60-'70 în mediul intelectual, s-a difuzat rapid în conștiința colectivă și în discursul politic. A devenit un obiectiv global al politicii, un criteriu de performanță pentru toate programele sociale. Vom invoca doar două documente europene foarte importante: *Tratatul de la Amsterdam* (1997) și *Strategia Europa 2020*. Și în politica românească, tema CV apare în documente politice importante: în Programul de Guvernare 1998-2000 se precizează că „actul de guvernare va urmări atingerea unui nivel decent al calității vieții”, iar Programul de Guvernare 2001-2004 a pus obiectivul creșterii calității vieții într-o poziție de prioritate. Și programele politice ulterioare consideră important să includă obiectivul calității vieții în mod explicit.

Proiectul guvernului actual, ROMÂNIA COMPETITIV, pune CV ca obiectiv de realizat pentru 2020, într-o formă plastică: **”România este țara în care vrem să trăiesc, să muncesc, să îmi cresc copiii și în care vrem să mă întorc”**. Proiectul actual al guvernului este un text scurt, cuprinzând declarații de bune intenții, dar încă departe de a propune o concepție de acțiune.

În statistica instituțională sunt rapid incluși *indicatori globali și sectoriali* ai calității umane a variate componente ale vieții: calitatea vieții de muncă, a vieții de familie, calitatea vieții politice, calitatea vieții pe stradă, a timpului liber.

În ultimii 10 ani, s-a dezvoltat un sistem european de indicatori ai calității vieții. Statistica europeană oferă o oportunitate nouă de evaluare comparativă: fiecare țară se poate evalua în raport cu celelalte țări europene. Avantajul statisticii UE este metodologia standardizată comună și un grad ridicat de corectitudine a procesului de culegere și prelucrare a datelor.

Se coagulează imaginea unei **societați de calitate**. Indicatorii europeni au devenit adevărate baze ale dezvoltării sociale, care reprezintă instrumentul de monitorizare a evoluției colective.

Sferele calității vieții

A. Economia este cu siguranță sfera cea mai importantă a vieții. Economia oferă cele mai importante surse ale vieții sociale: **standardul de viață** al populației.

1. *Veniturile*. Marea majoritate a **bunurilor** de care oamenii au nevoie sunt obținute/cumpărate de pe **piață**. Oportunitățile de a obține efectiv bunurile necesare dau substanța vieții. Piața a devenit mondială și este egală pentru toți. Nu există mari diferențe în funcție de bunurile disponibile. Există însă diferențe enorme în ceea ce privește capacitatea financiară de a avea acces la piața bunurilor. Veniturile reprezintă oportunitățile de a obține bunurile necesare vieții. În consecință, **veniturile** sunt elementul central al standardului de viață, unul dintre indicatorii cei mai importanți ai calității vieții.

Tradițional, există o veche înțelepciune: banii sunt foarte importanți în viața fiecăruia dintre noi, dar ei nu sunt o mărșălă a fericirii/calității vieții. Ei sunt necesari, dar sunt și multe alte lucruri pe care nu le putem obține cu bani, de pe piață.

2. *Oportunitățile de activitate economică: ocuparea*. Veniturile în societatea modernă sunt obținute din activitatea economică (salarii, profit). Nu este suficient să vrei să muncești pentru a obține reursele financiare necesare, ci trebuie să existe ”locuri de muncă”,

oportunități de activitate economică. Nu numai veniturile, dar și oportunitățile de muncă sunt adesea afectate de *raritate*. A obține un loc de muncă nu depinde doar de tine, dar și de contextul economic. E necesar să ai oportunități de activitate economică și aceste oportunități să fie de calitate, să ofere venituri rezonabile și o viață de muncă de calitate. Oportunitățile de a munci sunt o caracteristică vitală a calității vieții mediului în care trăiești.

Din acest punct de vedere, starea economiei naționale este un factor esențial al calității vieții.

B. Statul, politica unei națiuni este o altă sferă de care depinde vital starea vieții colective.

Statul preia o parte importantă a resurselor produse de economie și le gestionează prin intermediul **bugetului**.

1. *Politica economică*. Economia este un proces mondial care depinde de inițiativele actorilor sociali. În mod special statele au un rol esențial în orientarea economiei, în stimularea dezvoltării sale, dar uneori și în frânarea sau chiar distrugerea ei. În centrul politicilor statale, sunt opțiuni de politică economică. Acum, la finalizarea tranziției românești, s-au acumulat critici dure la adresa politicilor trecute, responsabile de starea precară a economiei actuale. Putem cita două asemenea critici: 1. privatizarea nu prin dezvoltare, ci prin distrugere economică și vânzarea ireponsabilă a resurselor țării; 2. Guvernul actual acordă o atenție specială unei patologii a economiei românești, de care statul este responsabil: birocratizarea excesivă a economiei.

Politica activă de creare a locurilor de muncă, în mod special a locurilor de muncă de calitate, generatoare de prosperitate, este o preocupare centrală a oricărui stat.

2. *Politica socială / funcțiile sociale ale statului*. Toate statele moderne au dezvoltat responsabilități în generarea unei societăți și nu numai productive, dar și echilibrate social.

* *Redistribuția resurselor economice*. Economia generează o comunitate extrem de inegală, cu dezechilibre inacceptabile. O funcție esențială a politicii sociale este intervenția de reechilibrare socială în interesul colectiv. Copiii sunt o valoare centrală. În discursul politic, găsim frecvent ideea că suportul economic social pentru familiile cu copii și pentru copii este, în ultimă instanță, tot o investiție colectivă profitabilă. Alături de copii, vârstnicii sunt, de asemenea, un segment critic. După încetarea vieții active economice, statul este responsabil de crearea unui sistem colectiv de asigurare a unei vieți demne "după muncă". Persoanele în dificultate, nu numai în ceea ce privește starea de sănătate, dar și social-economic, trebuie sprijinite. Sărăcia, deficitul cronic de venituri, reprezintă una dintre problemele critice ale lumii și reducerea sărăciei este un obiectiv politic al comunităților, în mod special al națiunilor, dar și al întregii lumi. O lume echilibrată social și echitabilă este o condiție a stabilității și dezvoltării sociale, dar totodată o condiție a calității vieții colective.

Polarizarea social-economică, inegalitatea excesivă este o patologie socială gravă, statul având responsabilitatea de a interveni. Una dintre performanțele importante ale unei politici este dacă după intervenția sa ("post-transfer") comunitatea prezintă un grad mai ridicat de egalitate.

* **Bunuri sociale** esențiale pentru calitatea vieții, dar și pentru funcționarea eficientă a societății nu sunt produse suficient prin mecanismele pieței. Statul modern își asumă responsabilitatea în producerea și distribuția lor: educație, sănătate, condiții de locuit, medii

construit, protecția mediului natural, securitate națională și personală, justiție, știință, artă, inclusiv protecția consumatorului.

Bunurile sociale sunt destinate **unui** consum colectiv, de regulă național. Accesul la consumul acestor bunuri sociale este garantat de calitatea de membru al comunității. Uneori, accesul depinde de contribuții financiare individuale, dar parțiale, precum în cazul sănătății sau al educației.

3. *Calitatea sistemului public*, asigurat de factorul politic, este o sferă esențială a unei vieți de calitate. Încrederea/ neîncrederea în sistemul public/ politic este o sursă distinctă a calității vieții - încrederea că sistemul public este un mediu de stabilitate morală și de asigurare a unei vieți satisfăcătoare, prin raționalitatea sa, eficiența sa, centrarea pe nevoile omului. În societățile moderne, garanția ultimă a calității sistemului public este **democrația** sa: ea asigură certitudinea că fiecare, la nivelul comunității, națiunii sau al lumii poate contribui la deciziile care îi afectează viața. Democrația, nu asigurat formal, ci efectiv, este o componentă extrem de importantă a calității vieții.

La starea economiei, care depinde de o dinamică mai generală a economiei mondiale/ naționale, se adaugă calitatea societății, cum este condus și organizat întregul sistem public. În momentul actual, suntem îngrijorați de patologii ale stării societății noastre: **birocratizarea** care pare a fi în creștere, **corupția** care a explodat, **iraționalitatea** sistemului public, **ineficiența** programelor publice.

Comunitatea delege o cantitate imensă de resurse financiare statului. Încredere în utilizarea banului public devine un aspect critic al stabilității morale colective. Transparența finanțelor publice este un obiectiv al consolidării calității vieții.

C. Calitatea mediului uman: a relațiilor interpersonale. Respectul acordat de ceilalți, încrederea, suportul. **Morala** cuprinde un set de indicatori ai calității celorlalți: încredere, corectitudine.

Celălalt este o sursă importantă pentru viața fiecăruia. Calitatea oamenilor este o condiție cu efect special asupra calității vieții.

D. Calitatea mediului construit: orașul, satul, organizarea teritoriului. Mediul construit este rezultatul acumulării eforturilor trecute, un mediu de viață cu impact pozitiv sau negativ.

E. Calitatea mediului natural, modificat pozitiv sau negativ de către generațiile trecute.

Mediul natural și mediul construit oferă un cadru al vieții, calitatea lor fiind o componentă a calității vieții.

G. Calitatea lumii. Statele trăiesc într-o lume. Aceasta poate să fie ostilă sau suportivă, să fie dominată de mecanisme de dezvoltare colectivă sau de o competiție distructivă în care câștigurile unora se realizează pe baza pierderilor celorlalți. Este clar că o lume mai organizată la diferite niveluri este esențială. Uniunea Europeană este un caz important de organizare comună a națiunilor. Am intrat cu speranțe în Uniunea Europeană, fiind încrezătorii că este un spațiu suportiv, el însuși o sursă de creștere a calității vieții tuturor. Apar însă și îngrijorări. Orice sistem are patologii sale și potențe de impact negativ. Țările încep să exprime îndoieli și critici importante. Anul 2016 este anul critic al UE. Pentru prima dată, apar situații în care o națiune sau alta examinează o alternativă de a ieși din UE. Cu

siguranță UE într-o nouă fază care poate fi de maturitate responsabilă sau de dezagregare.

Toate aceste sfere sunt domenii ale vieții colective și individuale, surse distincte ale calității vieții. În anumite momente, oricare dintre ele pot deveni mai importante sau mai puțin importante în constituirea structurii de echilibru uman, de satisfacție a vieții.

Calitatea vieții: România 2016

Cadrele europene de referință : Situația actuală și obiective pentru 2035

Pentru poziționarea Calității vieții în România, vom utiliza următoarele cadre europene de referință relevante:

1. UE28: media celor 28 de țări europene.

2. UE17: Din acest grup fac parte țări care, într-un moment sau altul, se pot confrunta cu crize importante, dar structura lor social-economică este consolidată : Germania, Franța, Italia, Spania, Portugalia, Grecia, Irlanda, Marea Britanie, Danemarca, Suedia, Finlanda, Olanda, Belgia, Luxemburg, Austria, Cipru, Malta (țările cuprinse în spațiul UE, în afara celor fost-comuniste, menționate mai jos ca UE8, și a României și Bulgariei).

3. UE 8: Țările europene care au parcurs tranziția cu un succes relativ: Republica Cehă, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, Slovacia și Slovenia. Nu am inclus aici România și Bulgaria, care se confruntă în momentul actual cu situații complexe de criză, situația lor social-economică fiind semnificativ diferită de a celorlalte țări în tranziție.

Compararea cu celelalte țări europene ne oferă un cadru solid de referință : nivelele atinse de celelalte țări europene indică ce este posibil de realizat.

Stabilirea obiectivelor de atins pentru 2035 presupune un exercițiu foarte util de realizat. Atingerea lor depinde de contextul în care vom evolua, dar și de capacitatea noastră. Politica României este o variabilă cheie. Ea poate asigura progrese rapide, dar, de asemenea, ne poate fixa într-o stare de stagnare în subdezvoltare.

Vom utiliza următoarele patru nivele posibile de realizat în următorii 20 ani.

1. Performanță maximă, mai mult ca direcție de acțiune decât ca obiectiv de realizat: UE18. În unele domenii am putea atinge nivelele țărilor europene cele mai dezvoltate, dar pe ansamblu, aceste nivele ar putea fi, pentru o perioadă relativ scurtă de 20 de ani, prea înalte.

De ce performanța **actuală** a celorlalte țări europene? În 20 ani, toate țările își pot îmbunătăți performanțele. Cu siguranță, într-o evoluție normală a Europei, acest lucru se va întâmpla: în unele domenii, spațiul de creștere poate fi mai accentuat, economia de exemplu; în alte domenii, creșterea va fi mai degrabă moderată. Crize colective sau ale unor țări nu pot fi excluse. Oricum, atingerea în 20 de ani a nivelului actual al UE28, fără când abstracție de progresele ulterioare, este pentru România o performanță suficient de ridicată. Putem considera că acest obiectiv este ambițios, dar conservator.

2. Performanța maxim rezonabil de atins. Pentru formularea național de obiective pentru programul României de dezvoltare, putem utiliza mediile UE28. Sau, pentru a fi mai practici, media dintre UE17 și UE8.

3. Performanță minim modest : depășirea performanțelor actuale UE8. Nivelul atins în prezent de fostele țări comuniste, deși semnificativ superior țării noastre, indică faptul că el a putut fi atins de țări care au pornit de la un punct relativ similar. Și aceste țări sunt implicate într-un proces de dezvoltare. Cu siguranță, în 20 de ani ele se vor apropia de nivelul țărilor europene consolidate, poate îl vor atinge sau se vor apropia substanțial de el. Dar nivelul actual UE8 ar fi o performanță, posibil, dar minim și modest.

4. Stagnare/ fixare în criza actuală. Ar fi greu de crezut că România nu și-ar îmbunătăți deloc situația, fixându-se într-o stare cronică de subdezvoltare, la decalaje semnificative față de celelalte țări europene. Chiar și apropierea de nivelele actuale UE8, dar nu depășirea lor, ar caracteriza o situație de stagnare în criză.

Calitatea globală a vieții: satisfacția cu viața

Firește, apare tot mai insistent întrebarea: avem un **indicator global al calității vieții** ?

Nu există încă o procedură acceptată de asamblare a indicatorilor parțiali ai calității vieții într-un indicator global.

Indicatorul de satisfacție cu viața este important pentru că este singurul indicator global al calității vieții.

Surprinzător pentru mulți, s-a dezvoltat în interesul pentru indicatorul de *satisfacție cu viața*, m surse de toate țările europene și inclus în ultimul timp în programele statistice europene.

Satisfacția cu viața exprimă evaluarea subiectivă, realizată de membrii comunității, a întregului context al vieții. Ea depinde de resursele financiare disponibile, dar și de condițiile structurale pe care societatea le oferă : un sistem politic rațional și orientat spre interesul național, o protecție socială adecvată și motivantă, servicii publice de educație și sănătate de calitate, oameni de încredere cu care trăiești bine.

Sociologia a dezvoltat un sistem complex de indicatori ai *calității percepute a vieții*. Nici aceștia nu sunt încă asamblați într-un indicator global al *calității percepute a vieții*.

Eurobarometrul a început în ultimii ani să introducă *satisfacția cu viața* ca un indicator monitorizat anual în toate țările Europei. Indicatorul s-a dovedit a avea o mare capacitate de diferențiere. Datele din 2014 o probează. Pentru toți indicatorii social-economici importanți, România, împreună cu Bulgaria, se plasează la diferențe semnificative, sub nivelul celorlalte țări europene. Indicatorul de satisfacție cu viața prezintă o distribuție similară cu ceilalți indicatori de calitatea vieții.

Satisfacția cu viața – 2014: procentul persoanelor: foarte satisfăcute/ satisfăcute cu viața

UE 17	84,3%
UE 28	80,0%
UE 8: Medie țări UE foste comuniste, fără România și Bulgaria	74,5%
România	55,0%
Bulgaria	44,0%

Sursa: Eurobarometrul 2014, date disponibile la: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb81/eb81_publ_en.pdf

Datele indic o stare de criz moral profund . Aproape jum tate din populația României nemulțumit față de viață indic o stare de criz . Alte analize¹ sugerează c o stare de echilibru moral al unei comunități prezintă următoarea distribuție: aproximativ 85% de persoane prezintă un nivel de satisfacție cu viața față de 15% cei nemulțumiți. România, chiar față de țările foste comuniste, dar care au parcurs o tranziție mai reușită, se plasează la o distanță semnificativă . Pentru a atinge o stare de echilibru moral al comunității, ponderea celor satisfăcuți cu viața ar trebui să fie în jur de 85%, adică cel al țărilor europene dezvoltate.

Standardul de viață al populației

Starea economiei este îngrijorătoare. Din multe puncte de vedere, tranziția nu a fost un succes în România. Rezultatul are importante componente negative: *privatizare prin distrugere a capacităților economice, confuzie în politica economică, decizii structurale distructive, dominate de pasivism, dezagregarea unor sisteme economice, ca de exemplu agricultura.*

Următorii 20 de ani nu pot fi dedicați doar unei creșteri economice normale, ci și reparării efectelor de care devenim de abia acum conștienți, a unor opțiuni politice dezastruoase care au guvernat tranziția.

În plus, împins în subdezvoltare, economia românească suferă de **patologii** grave: *evaziunea fiscală, corupția și birocratizarea în creștere.*

Este necesară o relansare a economiei. Dificultatea este că dinamica viitoare a economiei românești depinde de mulți factori externi și interni. O politică economică activă și inteligentă poate aduce o contribuție, dar, probabil, nu ne putem aștepta la salturi spectaculoase.

Deficitul de politică economică sau, mai grav, opțiunile politice inadecvate, trebuie rapid înlocuite cu o politică proactivă, orientată spre promovarea unei economii responsabile pentru calitatea vieții României.

În limitele impuse de dinamica posibilă a economiei în următorii ani, există un spațiu de schimbare care trebuie să fie valorificat pentru a obține plusuri importante în starea socială a României.

Standardul de viață este elementul critic al calității vieții în România actuală . Nivelul scăzut al resurselor materiale are efecte negative multiple, împiedicând satisfacerea necesităților în celelalte domenii ale vieții: sănătate, educație, dezvoltare personală, timp liber etc. Conform Eurostat, doar 4% din populația României declară că poate satisface nevoile gospodăriei fără probleme, în timp ce o proporție de 22% are mari dificultăți în a acoperi aceste nevoi (Eurostat, 2014).

Statistica actuală are o problemă . Ea se concentrează pe înregistrarea veniturilor *actuale*, dar nu înregistrează satisfacător **averile acumulate**. Introducerea în sistemul de statistici a unor **indicatori consolidați de avere** va completa imaginea standardului de viață, contribuind totodată la înțelegerea modului în care averea poate constitui o pârgie în dezvoltare personală .

---

¹ Cristian Zamfir, *Schema de evaluare a datelor absolute*, SEDA, Viitorul social, nr.1/ 1980, Cristian Zamfir, *Another Way of Interpreting Evaluation Data*, în Eds Elena Zamfir și Filomena Maggino, *The European Culture for Human Rights: The Right to Happiness*, Cambridge Scholars Publishing, 2013

Veniturile

Economia oferă resursele financiare pentru întreaga viață a membrilor colectivității.

Venitul disponibil *per capita* plasează România pe **ultimul loc în Europa: 39%** din UE 18 și **62%** din UE 8 – celelalte țări în tranziție, membre ale UE (Eurostat, 2015).

Venitul disponibil per capita (PPS brut) în România, comparativ cu alte state europene. Obiective de creștere posibile

	VALORI ACTUALE		OBIECTIVE	
	2014	România	2035	Creștere față de 2014
UE 18	22.405	Performanță maximă	22.405	154%
UE 8	14.212	Performanță minimă	14.212	61%
România	8.813	Performanță intermediară	18.308	108%

Sursă :

Situația extrem de gravă a standardului de viață actual al României ne face să concluzionăm: **creșterea rapidă a veniturilor** este un punct critic al României actuale.

Salariul este componenta centrală a veniturilor. Prin decizii politice referitoare la salariul minim, se poate asigura o dinamică demnă a veniturilor populației.

Salariul minim brut, în euro. Nivele posibile de atins în 2035

	VALORI ACTUALE		OBIECTIVE	
	2014	România	2035	Creștere față de 2014
UE 18²	951	Performanță maximă	951	337%
Luxemburg (maxim)	1.921	Performanță minimă	393	80%
Portugalia (minim)	566	Performanță intermediară	672	209%
UE 8	393			
Slovenia	789			
Lituania	290			
România	190			

Sursă : Eurostat 2014, date disponibile la <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00155&plugin=1>

Salariul minim este, în România, de peste cinci ori mai mic decât în țările europene consolidate, dar este aproape la jumătate din nivelul celorlalte 8 țări europene în tranziție.

Salariul mediu, în euro și nivele posibile de creștere în 2035

	VALORI ACTUALE		OBIECTIVE	
	2014	România	2035	Creștere față de 2014

² Avem date doar pentru 11 țări din această categorie.

UE 18³	2.305	Performanț maxim	2.305	566%
Danemarca (maxim)	3.041	Performanț minim	655	89%
Portugalia (minim)	1.057	Performanț intermediar	1.480	328%
UE 8	655			
Slovenia	994			
Letonia	379			
România	346			

Surs : Eurostat

Proporția salariaților în totalul populației ocupate este un indicator central al unui standard de viață sănătos. Munca salarială este caracterizată de venituri predictibile și mai ridicate față de majoritatea celorlalte surse de venit din muncă, cu securitatea oferită de sistemul de asigurări.

Numărul salariaților a scăzut dramatic în perioada tranziției: de la **8,1** milioane în 1990 la **4,9** milioane în 2014 (INSSE, 2015). Proporția salariaților în populația ocupată este la mare distanță sub nivelul UE, mai scăzut cu 15 puncte procentuale. Celelalte țări în tranziție prezintă un nivel al salarizării similar cu cel al restului Europei.

Pierderea masivă a locurilor de muncă salarială este unul dintre marile eecuri ale tranziției.

Una dintre caracteristicile negative ale ocupării în România este ponderea ridicată a ocupării nesalariate: aproximativ 30% din totalul populației ocupate este nesalariată, cea mai ridicată din Europa.

Proporția muncii salariale în total populație ocupată

VALORI ACTUALE		OBIECTIVE 2035	
	2014 (%)		Creșterea față de 2014
UE18	85%		
UE 8	80%		
România	70,8%	85%	14,2%

Surs : Eurostat

Politica salarială

Nivelul salariilor într-o țară exprimă doar în ultimă instanță starea economiei. Ele sunt produsul unei politici a veniturilor și rezultatul unor procese complexe de negociere colectivă.

Politica salarială în România nu a avut ca obiectiv în perioada tranziției creșterea salariilor. Dimpotrivă, ea a fost centrată pe opțiunea **salariului mic**, considerat ca principal instrument politic al creșterii economice. Creșterile salariale au fost considerate ori cedări politice neeconomice induse de rațiuni politice, mai ales în perioade electorale, ori mici ajustări - rezultatul dinamicii economiei. Urmând politica salarială de până acum, România se va depărta substanțial, în orizontul 2035, de standardele europene.

³ Avem date doar pentru 16 țări din această categorie.

Efectele salariului mic au avut un impact dramatic în ultimii ani. Cea mai îngrijorătoare: migrarea în Occident a specialiștilor, mai ales a medicilor, cu consecințe dramatice a deficitului de personal cu înaltă calificare în România. O proporție îngrijorătoare de tineri foarte buni merg la universitățile occidentale. Pierderile creierelor se vor accentua în perioada următoare.

Salariul mic este și o cauză a demoralizării muncii.

Este nevoie de o reabilitare a **valorii muncii**. Mondializarea pieței creează un dezechilibru: prețurile produselor din magazine tind să convergă; în schimb, prețurile muncii diferă dramatic în contexte sociale diferite. Munca este poate singurul bun important a cărui valoare nu este mondializată, variind național.

Obiectivul cheie, o **România prosperă și echilibrată**, poate fi realizat doar printr-o schimbare radicală a politicii salariale: de la **politica salariului mic**, la o **politica promuncă**, o **creștere progresivă proiectată a salariilor** pentru a se atinge standardele europene. Experiența celor 26 ani de tranziție a demonstrat că politica salariului mic nu a fost un factor al creșterii economiei, ci o ideologie a **economiei lene**, o politică **proprofit** susținută cu mijloace ideologice.

Noua politică salarială va avea ca principal mecanism refacerea capacității de **negociere colectivă** a salariilor, pe fondul unei politici de încurajare a creșterii progresive a salariilor. Creșterea salariilor poate fi susținută de o politică activă de creștere a ocupării. Este urgentă adoptarea legii sistemului unic al salariilor publice, cu mărirea proiectată a salariilor de importanță națională: sănătate, educație, asistență socială, administrație, cercetare.

De ce nivelul salariilor este atât de scăzut în România? Explicația standard în discursul public actual este centrată pe formularea confuză a *nivelului scăzut al productivității muncii*. Formularea trimite emoțional la responsabilitatea salariatului. Cauzele stau în altă parte: prăbușirea sferelor cu muncă de valoare (dezindustrializarea a produs un dezastru al capacității de muncă), tehnologia depășită în multe domenii, dar, mai mult, slaba organizare a muncii.

Trebuie luat în considerare și o altă cauză, care explică probabil în cea mai mare parte salariile mici: **raportul dintre muncă și profit**. Intervenția factorului politic a produs un dezechilibru în favoarea profitului, complementar cu prăbușirea capacității de negociere a angajaților. Poziția sindicatelor s-a marginalizat rapid. Efectul a fost o creștere comodă a profitului prin sacrificarea muncii.

Ponderea profitului în totalul valorii nou create: 2014⁴

	PONDEREA PROFITULUI	OBIECTIV PENTRU URMĂTORII 5 ANI
UE 18	40,9%	
UE 8	39%	
România	62,2%	40%

Sursă:

Devalorizarea muncii este ilustrată de polarizarea accentuată a salariilor. Se înregistrează o concentrare a salariilor în apropierea salariului minim pe economie. Sub 1000

⁴ Datele disponibile sunt parțiale: din UE18 avem doar date din 14 țări și pentru UE8, doar 4 țări.

RON (222 Euro) se plaseaz 44% dintre salarii, iar între 1000 și 1700 RON (ceea ce înseamnă maximum 378 Euro) se plaseaz 28% dintre salarii.

Numărul persoanelor cu cuantumul salariului sub două treimi din salariul median, în România, reprezintă **o cincime din totalul** salariaților în 2014, față de situația europeană a aceluiași indicator de **14,3%**.

Riscul șirăriei salariale în România este cel mai ridicat din Europa. Conform Eurostat (2015), România are cel mai mare risc de șirărie a salariaților angajați cu program parțial⁵ (**62%**), aproape dublu față de media celor 12 state care au aderat în valurile de aderare la UE din 2004 și 2007 (33%).

Calitatea condițiilor de muncă diferă substanțial în România în raport cu alte țări europene, cu o protecție a angajatului redus datorită scăderii forței sindicatelor în organizarea muncii și a reglementării condițiilor de muncă.

Indicele calității ocupării (Job Quality Index, introdus de European Trade Union Institute în 2008), cu valori între 0 și 1: România este una dintre țările cu o valoare foarte redusă a indicelui (0,3), în comparație cu țara având valoarea cea mai ridicată, Danemarca, cu 0,8 (ETUI, 2008; EMCO, 2010). La toate subcomponentele Indicelui calității locurilor de muncă, România se află în prezent în treimea de jos în comparațiile europene (Eurofound, 2012; ETUI, 2012). Calitatea vieții de muncă a scăzut atât datorită veniturilor oferite, cât și a nerespectării demnității muncii și a condițiilor proaste de muncă.

Față de celelalte țări post-comuniste, România are o poziție similară, foarte apropiată de Bulgaria și la distanță semnificativă de Cehia (0,45) și Slovenia (0,55), care au cele mai ridicate valori ale indicelui calității locurilor de muncă dintre țările post-comuniste (ETUI, 2012).

La toate subcomponentele *Indicelui calității locurilor de muncă* (nivelul salarial, ocuparea non-standard, condiții de muncă, timp de lucru și echilibrul muncă / viață de familie, formarea continuă și reprezentarea intereselor salariaților), România se află în prezent în treimea de jos în comparație cu celelalte țări europene (Eurofound⁶, 2012; ETUI⁷, 2012).

Cinci direcții prioritare ale politicii salariale pentru următorii 20 ani

1. Abandonarea politicii salariului mic; promovarea unei politici de creștere proiectată a salariilor, de apropiere, în perspectiva anului 2035, de standardele europene: de la salariul minim de 217 euro în 2014, la cel puțin 400 euro spre un maxim de 1000 euro în 2035.

⁵ 9% dintre salariații României sunt angajați cu program parțial.

⁶ <http://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2013/labour-market-business/employment-polarisation-and-job-quality-in-the-crisis-european-jobs-monitor-2013>

⁷ <https://www.etui.org/Publications2/Working-Papers/Job-quality-in-the-crisis-an-update-of-the-Job-Quality-Index-JQI>

2. Reechilibrarea raportului salarii/ profit. De la 60,2% ponderea profitului în 2014 și 40% salarii trebuie să ajungem la standardul European de 60% salarii și 40% profit.

3. Creșterea accentuată a ocupării salariale: apropierea de 85% a proporției muncii salariale.

4. Creșterea accentuată a salariilor mici: scăderea la 14% a proporției salariaților cu salariu mai mic de 2/3 din salariul median.

5. Creșterea demnității muncii, prin creșterea puterii colective a salariaților/sindicatelor.

Ocuparea

Ocuparea este o condiție de obținere a veniturilor pentru populația activă, dar și un mod de viață. Studiile sociologice au demonstrat că neocuparea, mai ales cea involuntară, omajul, are efecte negative, destructive asupra vieții, crescând vulnerabilitatea personală.

Rata ocupării în România este foarte scăzută în raport cu standardele europene. Este posibil ca ocuparea informală să aibă o pondere mai mare decât sugerează statistica oficială. Dar ea nu asigură, de regulă, decât venituri mici, nu este asociată cu securitatea muncii și nu oferă asigurări sociale și de sănătate.

Rata ocupării: populația 20-64 ani

VALORI ACTUALE	OBIECTIVE		
	2014 (%)	2020 (%)	2035 (%)
UE 18	85,8%	-	-
UE8	80%	70%	85%
România	65,7%		

Sursă: Eurostat 2016

Munca informală în România este estimată între 32 și 36% din totalul muncii în economie, producând 21% din PIB, față de 7-16% din PIB în UE 28.⁸ Munca informală afectează negativ sursele bugetare și generează problema gravă a lipsei de asigurări sociale și de sănătate.

Problema subocupării, plasată de regulă în zone informale, se regăsește mai ales în rural, unde există o ofertă redusă de locuri de muncă și o pondere importantă a ocupării într-o economie de subsistență: activități pe cont propriu sau în cadrul propriei gospodării; sau activități sezoniere sau cu angajare zilieră. Rata ocupării salariale este sensibil mai mică în mediul rural (36%) față de urban (90%). În mediul rural, peste două treimi din populația ocupată desfășoară activități în domenii predominant legate de agricultură.

Rata ocupării salariale în agricultură

⁸ Pisic, Silvia. 2011. *Informal Sector on Labour Market*. Teză de doctorat, Academia Română, Editura Institutului Național de Cercetări Economice „COSTIN C.KIRI ESCU”.

	VALORI ACTUALE	OBIECTIVE		
	2014	2035	Cre țerea pct. procentuale	
UE 18	42,3%			
UE 8	52,5%			
România	8,5%	România	50%	41,5

Surs : Eurostat

Modificarea Codului Muncii (2011) a condus la cre țerea num rului contractelor non-standard (cu timp parțial de munc sau pe perioade determinate). Au ap rut curând efecte nedorite, favorizând comportamente abuzive ale angajatorilor (concedieri abuzive, munc informal). Efectul, amplificat de slaba reprezentare sindical , a fost precarizarea nivelului de trai al angajașilor cu contracte non-standard. Modificarea contractului colectiv de munc în favoarea angajatorului, adoptat în 2011, a generat dificult și majore în coagularea activit și sindicale (Eurofound, 2014).

Consecința ocup rii precare (caracterizat de insecuritate i salarii sc zute) este în primul rând precaritatea standardului de viaț , aceste persoane i familiile lor tr ind la limita s r ciei, aflându-se permanent în riscul de a c dea în s r cie.

Inegalit și în domeniul ocup rii. S-au produs importante disparit și în ceea ce prive te rata ocup rii i tipul de ocupare, mai ales în funcție de vârst (tinerii i persoanele de peste 50 de ani), pe medii de rezidenț , în funcție de sex i regiune. Rata ocup rii în mediul rural este mai mare decât cea din urban: decalajul rural-urban scade îns de la 10% în 2000, la 2% în 2012 (MDRAP, 2015). Rata ocup rii salariale, îns , este sensibil mai mare în mediul urban (90%) față de rural (36%). Peste 2/3 din populația ocupat în rural desf oar activit și pe cont propriu i/sau activit și neremunerate, în cadrul familiei.

Rata de ocupare a tinerilor (15-24 ani) din România este cu 10 procente sub media UE (22,5% față de 32,7%), în sc dere constant ulterior anului 2003. Cele mai mari valori ale ocup rii acestui grup în România sunt în regiunile s race (NE i SV). România are un indicator negativ i privind tinerii care nu sunt nici în sistemul de înv ț mânt, nici pe piața muncii (23,1% față 17,8% media UE în 2014); la polul opus, ț rile Europei vestice i nordice au un nivel al acestui indicator sub 10%.

Pe lâng lipsa oportunit ților de ocupare, tinerii sunt afectați de gradul sc zut de calificare profesional . Participarea redus a tinerilor în înv ț mântul profesional, postliceal i universitar este datorat i lipsei de oportunit și ocupaționale i demotiv rii produs de salarizarea sc zut . Speciali tii estimeaz un factor suplimentar: neconcordanța dintre cerințele pieței muncii i oferta educațional .

Migrația pentru munc este o alternativ la neocupare sau la salarii prea mici în România, în perioada tranziției. Migreaz fie persoane cu o calificare înalt (s n tate, IT), fie persoane necalificate sau cu o calificare redus : lucr tori în construcții, servicii de îngrijire personal , sau necalificați, în agricultur . (*European Parliament Labour Market Shortages in the European Union - Study, 2015*).

Dac în perioada c derii economiei din ultimii 25 de ani, mulți oameni politici au considerat c migrația este o soluție compensatorie a crizei, încep s se prefigureze efectele negative: pierderea forței de munc calificate (primul avertisment a dat-o

deficitul de cadre medicale), pierderea tinerilor expuși cel mai mult tendinței de emigrare; în viitorul apropiat, un deficit cronic de forță de muncă este inevitabil. Se adaugă efectele distructive ale migrației asupra familiilor și a copiilor rămași în țară.

Golul demografic intern, pe fondul crizei de exces demografic și de surcări în afara Europei, va genera o presiune de imigrare din afara Europei, mai ales din Africa și Asia. Social și politic, situația va fi în viitor tot mai dificilă. Problemele integrării sociale a imigranților deja a devenit, în Europa, îngrijorătoare. România va plăti în viitor costul indiferenței actuale față de plecarea populației.

Obiective: ocuparea 2035

1. Creșterea ocupării: realizarea angajamentului României de a atinge 70% ocupare în 2020 și 80% în 2035.

2. Creșterea ocupării de calitate, producătoare de venituri decente și stabile. Pe termen lung, obiectivul spre care se tinde este reorganizarea structurii economiei și creșterea ponderii locurilor de muncă în sectoarele care utilizează forță de muncă înalt calificată: scăderea ocupării slab calificate din agricultură, a muncii parțial forțate, servicii înalt calificate, reindustrializarea. Numărul salariaților din industrie s-a redus în perioada tranziției la aproape un sfert, de la 4 milioane în 1990 la 1,3 milioane în 2013.

3. Complementar cu atragerea capitalului străin în sfere care oferă locuri de muncă calificate, o politică activă de promovare a capitalului autohton, ca instrument al unei economii responsabile și stabile.

4. Valorificarea în interes național a resurselor naturale și a celor acumulate istoric.

5. Reducerea subocupării și a muncii informale. În mod special creșterea calității ocupării în mediul rural.

6. Creșterea ansei de ocupare a persoanelor din diferite grupuri dezavantajate: tineri, persoane peste 55 de ani, romi, persoane cu dizabilități.

România se confruntă cu problema ocupării scăzute a grupurilor vulnerabile care au o rată a ocupării sensibil inferioară și un acces mai redus la locurile de muncă de calitate față de standardele europene. De exemplu, românii au o rată a ocupării salariale de 36%⁹, iar persoanele cu dizabilități, de 13% (MMSFPV, 2014), față de 70% rata ocupării salariale în România (INSSE, 2015). În 2014, rata de ocupare a tinerilor (15-24 ani) din România este cu 10 procente sub media UE (22,5% față de 32,7%), în scădere constantă după anul 2003. Tinerii care nu sunt nici în sistemul de învățământ și nici pe piața muncii (NEET) au o pondere

---

⁹ Preoteasa, Ana Maria. 2012. "Specificul ocupării romilor în România" în Daniela Tarnovschi (ed.) *Situația romilor în România 2011, între incluziune socială și migrație*, Fundația Soros România, Constanța: Editura Dobrogea.

ridicat în România, **23,1%** față de 17,8% media UE în 2014 (Eurostat, 2015); în timp ce țările Europei vestice și nordice au un nivel al acestui indicator sub 10%. Cele mai scăzute rate ale ocupării acestui grup în România sunt în regiunile sărace (Nord-Est și Sud-Vest).

7. Creșterea substanțială a politicilor active în sfera ocupării.

Ponderea cheltuielilor sociale de promovare a ocupării plasează România pe unul dintre ultimele locuri din Uniunea Europeană. În mod particular, măsurile active pentru creșterea ocupării au o valoare extrem de mică, practic, fondurile îndreptate în această direcție sunt inexistente (0,03% din PIB față de 0,28% media țărilor nou intrate în UE sau 0,73% media țărilor dezvoltate din UE).

Suma alocată pe persoană, beneficiar al măsurilor de activare ocupațională, este în România 56 PPS în timp ce în celelalte țări mediile la care ne referim variază între 550 și 2700 PPS.

Rolul statului în crearea bunăstării

Alături de economie, statul are un rol crucial în producerea bunăstării.

Pe lângă responsabilitatea sa de organizare și administrare a întregii vieți sociale, de elaborare și implementare a programelor de dezvoltare socială, sistemul public are un rol important în echilibrarea vieții sociale și producerea unor bunuri și servicii de importanță colectivă.

* Redistribuirea unor venituri cu obiectiv de echilibrare a standardului de viață: alocații pentru copii, ajutor social, susținerea sistemului de asigurări sociale, a sistemului de pensii în primul rând.

* Susținerea și stimularea economiei: politicile economice sunt vitale mai ales în situație de schimbare socială.

* Finanțarea și organizarea serviciilor publice: sănătate, educație, cercetare științifică, securitatea națională și cotidiană, administrarea justiției.

Construcția Uniunii Europene a fost preocupată de promovarea rolului statului în construcția socială.

În condiții de criză socială și economică, există două posibilități de opțiune strategică socială: *o politică socială activă*, cu rol compensatoriu și de investiție în menținerea și dezvoltarea capacității colective sau *o politică minimală*, de retragere a sistemului public la nivele cât mai scăzute posibile. Opțiunea României a fost a doua, diferită de opțiunea celorlalte țări europene, mai ales a țărilor care au parcurs procesul dificil al tranziției cu rezultate relative pozitive.

Retragerea statului din funcțiile sale s-a dovedit a avea un impact negativ asupra procesului unei tranziții eficiente, fiind un factor al subdezvoltării sociale și economice.

Un obiectiv strategic al Proiectului Academiei Române este o schimbare de viziune politică: abandonarea **politicii statului mic** și adoptarea politicii europene a **statului important, partener al economiei**.

Bugetul și rolul său

Practica europeană se caracterizează prin opțiunea pentru **un stat puternic, cu statutul de partener cu economia în construcția bunăstării**.

În contrast, întreaga tranziție în România a fost dominată de o altă opțiune politică strategică: **politica statului mic**.

Politica statului mic s-a dovedit o opțiune strategică greșită, reprezentând un factor de menținere a României în subdezvoltare.

Cheltuielile guvernamentale (2014 Eurostat), Euro, % din PIB

Cheltuielile guvernamentale (2014 Eurostat), Euro, % din PIB

VALORI ACTUALE		OBIECTIVE		
	2014	2035	Creșterea cu % față de 2014	
UE 17	49,1			
	România			
	Performanța maximă	49,1	15,2	
Finlanda (max)	58,1	Performanță minimă	41,4	7,5
Islanda (min)	38,2	Performanță intermediară	45,2	11,3
UE 8	41,4			
Ungaria (max)	49,9			
Lituania (min)	34,8			
România	34,9			

Obiectiv prioritar: Creșterea bugetului trebuie tratată ca un obiectiv strategic global al oricărui program de dezvoltare pentru viitorii 20 de ani.

Creșterea bugetului, nu numai datorită creșterii automate a economiei, ci în primul rând prin creșterea proporției sale din PIB.

Bugetul României: de la 35% din PIB în 2014 la 45% în 2035.

Este necesar ca parte prioritară a strategiei 2035 lansarea unui program energetic de identificare a direcțiilor și a măsurilor de creștere rapidă a bugetului. Creșterea spectaculoasă a bugetului inevitabil se va confrunța cu un complex de probleme care trebuie limpezite: cum poate fi realizat acest obiectiv strategic în condițiile unei economii sărace.

Pentru lansarea programului de creștere a bugetului va trebui să ofere garanții solide populației care el nu va fi realizat în interesul unor grupuri de interese, ci în interesul întregii colectivități.

Pentru realizarea acestui obiectiv, vor fi necesare revederea sistemului de impozitare și mai ales mecanismele de colectare a impozitelor și taxelor.

Ponderea veniturilor fiscale (impozite și contribuții sociale) în România este pe ultimul loc în Europa – 28% față de media UE de 39,7% (ibid.). Sistemul de colectare a taxelor și impozitelor în România este caracterizat de un grad redus de eficiență, în ciuda eforturilor de reformare a administrației fiscale din ultimii ani (Consiliul Fiscal, 2016: 110).

Și beneficiul României din integrarea în UE a fost modest în raport cu celelalte state. Ea are a doua, după Islanda, cea mai mică pondere în PIB a veniturilor bugetare din Uniunea Europeană (Consiliul Fiscal, 2016: 106).

Fondurile europene contribuie puțin la exercitarea funcțiilor statului român. Surprinzător, alocațiile fondurilor europene pentru România par să fie discriminatorii. Total alocații 2007-2013 euro/locuitor: România **959 euro/ persoană**, doar mai mult decât Bulgaria, dar mai mică de două ori decât majoritatea celorlalte țări în tranziție. Alocațiile cele mai mari sunt: Estonia **2592 euro/ persoană** sau Republica Cehă **2450 euro/ persoană** (Sursa: Consiliul Fiscal, 2016: 97).

La alocațiile mai mici se adaugă și absorbția fondurilor alocate: România a absorbit doar 70% din fondurile alocate, cea mai mică absorbție din Europa. Ultimele date indică o probă a absorbției în acest an.

În prezent, România are cea mai slabă performanță din UE în termeni de absorbție a fondurilor europene pentru programarea financiară din perioada 2007-2013. Ineficiența administrației publice și fenomenul răspândit al corupției au fost identificați printre factorii explicativi (Comisia Europeană, 2016). Noi adăugăm ca un factor foarte important al slabei absorbții explozia birocrăției procedurale. Cauzele structurale care au contribuit la acest rezultat rămân în continuare provocări majore și pentru viitoarea perioadă de programare a fondurilor structurale, în condițiile unui volum crescut de alocații bugetare față de perioada anterioară.

Stat social mic sau puternic: finanțarea funcțiilor sociale ale statului

În condițiile *politicii bugetului mic*, toate funcțiile statului suferă cronic de subfinanțare. Intenția creșterii finanțării sistemelor publice, de altfel absolut justificată, se lovește de bugetul restrâns. Problema bugetului/ a resursei bugetare devine o problemă critică. Întreaga politică a bugetului trebuie revizuită.

Funcțiile sociale ale statului au suferit cel mai mult de politica statului mic.

Datele susțin o concluzie care ar părea ocolantă: **starea socială a României, calitatea vieții, a fost principala victimă a tranziției**. Îmbunătățirea cu prioritate a vieții sociale, a calității vieții este nu o simplă datorie, ci o resursă esențială a oricărei dezvoltări.

Încă la începutul anilor '90 a fost o discuție între specialiștii români. În condițiile în care se aștepta un impact important de schimbare, ca efect al reformelor economice, au existat două opțiuni. Acordarea unui rol important politicilor sociale de a compensa parțial impactul social negativ: *un stat social puternic cu rol de compensare*. A doua opțiune, pe direcția retragerii statului din funcția de producere și echilibrare a vieții sociale: *un stat social minimal, retras progresiv din producerea bunăstării prin privatizarea funcțiilor sociale*.

Datele privitoare la finanțarea publică¹⁰ a sferelor importante social, indică cu claritate care a fost opțiunea politică a României.

---

¹⁰ Unele cheltuieli, cum ar fi cele de la categoria Locuire, reprezintă exclusiv sumele incluse la capitolul Protecție Socială.

Finanțarea publică a funcțiilor sociale: ca procent din PIB și din buget, 2014

	România: % PIB	UE8: % PIB	UE28: % PIB	România: % Buget	UE28: % Buget
Protecție socială	11,4	14,7	19,5	32,7	40,4
Educație	3,0	5,3	4,9	8,6	10,2
Sănătate	4,1	5,5	7,2	11,5	15,0
Familie și copil	1,0	1,5	1,7	2,4	3,6
Omaj	0,2	0,5	1,5	0,5	3,0
Politica locuirii	0,0	0,12	0,5	0,0	1,1
Excluziune socială	0,3	0,5	0,8	0,8	1,7

Sursă: Eurostat

Tabelul de mai sus susține două concluzii:

1. Toate funcțiile sociale ale statului sunt, ca procent din PIB, subfinanțate în raport cu standardele europene: decalajul este dramatic în raport cu media UE (UE28), dar semnificativ și în raport cu celelalte țări foste comuniste (UE8).

În condițiile politicii bugetului mic, este de așteptat ca și cheltuielile sociale bugetare să fie mai mici.

2. Subfinanțarea funcțiilor sociale ale statului în România nu se datorează numai unui buget mai mic, dar și distribuția bugetului defavorizează finanțarea funcțiilor sociale: proporții mai mici din buget, așa cum este el, sunt acordate programelor sociale.

Putem concluziona că **tranziția românească s-a caracterizat prin politica statului mic și a unui stat social și mai mic.**

Relansarea funcțiilor sociale ale statului presupune deci creșterea relativă a bugetului (ca proporție din PIB), dar și o redistribuție internă a resurselor bugetare între diferitele funcții ale statului.

Finanțarea funcțiilor sociale ale statului: ținte pentru 2035 (% PIB)

	România 2014	Ținte 2035	
		Minim (UE8)	Maxim (UE 18/28)
Protecție socială	11,4	15,0	19,5
Educație	3,0	6,0	
Sănătate	4,1	5,5	7,2
Familie și copil	1,0	2,0¹¹	
Omaj	0,2	0,5	1,5
Politica locuirii	0,0	0,12	0,8
Excluziune socială	0,3	0,5	0,8

Starea socială a populației: profilul calității vieții

¹¹ Pentru corecția nivelului scăzut al natalității, este necesară o creștere mai accentuată a suportului public.

Starea socială a României este departe de a fi satisfăcătoare. O economie împinsă în subdezvoltare, cu capacități de creștere în degradare.

O comunitate sărăcită, dar polarizată: zone de sărăcie cronică, dar și grupuri restrânse care așează o bogăție ostentativă, despre care nimeni nu înțelege cum a putut fi obținut.

Inegalitățile economice și sociale

Inegalitatea este o problemă intens discutată în mediul public european. Promovarea unei societăți mai echilibrate, cu inegalități mai reduse, este un obiectiv important al politicii UE.

La aproape un sfert de secol de la căderea regimurilor comuniste, inegalitățile sociale au crescut fără excepție în toate țările în tranziție. Dacă în 1989, media indicelui *Gini* pentru cele 12 țări foste socialiste era de **22**¹², în 2014, aceasta a crescut la **31**. În interiorul acestui grup regimurile diferințe semnificative ale inegalităților. Dacă în unele țări, precum Cehia și Slovenia, nivelul inegalităților a rămas constant mai scăzut de-a lungul tranziției, având un indice *Gini* apropiat de țările scandinave, recunoscute pentru distribuția echitabilă a veniturilor, alte state precum România, Bulgaria și statele baltice au experimentat o explozie a inegalităților. România este printre cele mai inegalitare societăți dintre statele membre ale UE, cu un indice *Gini* de **34,7** în 2014, fiind devansat doar de Cipru (34,8), Lituania (35), Bulgaria (35,4), Letonia (35,5), cu mult peste media UE, de **31,0**.

În România, raportul dintre quintila superioară și cea inferioară este de 6,6, raportul cel mai ridicat din Europa, apropiat de Bulgaria și Grecia, față de 5,0 media UE. Iar cei bogați nu au reușit prin muncă cinstită: 76% (Ian. 2016 IRES).

Menținerea inegalității sociale la un nivel moderat este unul dintre obiectivele centrale ale programului UE.

Pentru 2020, programul politic al României este reducerea indicelui Gini de la **34,7** la **31,0** (media UE).

Pentru a ne alinia la patternul European, România trebuie să-și pună ca obiectiv pentru 2035 reducerea în continuare a inegalității: un Gini de 25-26.

România se confruntă și cu o altă nouă problemă. În 26 ani s-a produs o polarizare în creștere îngrijorătoare între regiuni. Indicele sărăciei relative oferă o imagine clară a acestui proces: regiunile estice se detașează clar de restul țării, în timp ce regiunile București, Nord-Vest și Centru au un nivel scăzut de sărăcie relativă.

Rata de sărăcie relativă la nivel de regiuni de dezvoltare, 2013 (%)

București-Ilfov	3,9	Vest	22,9
Nord-Vest	15,9	Sud Est Oltenia	30,1
Centru	15,9	Sud-Est	32,0
Sud-Muntenia	22,4	Nord-Est	33,5

Sursa: Eurostat

¹² Bandelj, Nina, și Matthew Mahutga. 2010. *How Socio-Economic Change Shapes Income Inequality in Post-Socialist Europe*. Social Forces no. 88 (5): 2133-2161.

S r c ia

Explozia s r ciei i a inegalit ților sociale au reprezentat poate costurile cele mai importante ale tranziției. Comparația cu celelalte ț ri ce au experimentat tranziția postcomunist plaseaz România i Bulgaria în afara peisajului European, atât în ceea ce prive te magnitudinea s r ciei, cât i, al turi i de ț rile baltice, în ceea ce prive te gradul de inegalitate social .

Dup estim rile ICCV, convergente i cu rezultatele estim rilor f cute de instituțiile europene, s r c ia în România este apropiat de jum tate din populație. La aceasta se adaug un segment important de populație vulnerabil , confruntat cu un *risc ridicat de s r cire*.

Estimarea s r ciei este realizat în România i în Uniunea European printr-o varietate de metode. Metodologia actual . promovat de UE utilizeaz pentru m surarea s r ciei un indicator compozit, *riscul de s r c ie i excluziune social* (RSES)¹³.

ocant este faptul c nivelul s r ciei în ț rile foste comuniste (UE8) se apropie de nivelele ț rilor europene dezvoltate, România plasându-se la mare distanț . Faptul c celelalte ț ri foste comuniste prezint un nivel de s r c ie apropiat de cel al ț rilor europene dezvoltate, iar riscul s r ciei este aproape dublu în România (dublu i triplu la indicatorul *deprivare material sever*) faț de celelalte ț ri europene ne face s consider m c tranziția în România a suferit un e ec care nu poate s nu ne pun pe gânduri.

Nivelul enorm al s r ciei în România se explic atât prin rezultatele economice ale tranziției, dar poate mai mult deficitului politicii de protecție social .

Starea s r ciei: România în context european

INDICATOR	NIVEL ACTUAL	ȚINTE PENTRU 2035 PERFORMANȚ :
Riscul de s r c ie i excluziune social (RSES)	UE 17 - 23%	Performanț maxim - 22 %
	UE 8 - 24,1 %	Performanț minim - 24%
	România - 40,2 %	Performanț medie - 23%
Rata s r ciei relative	UE 17 - 16%	Performanț maxim - 16 %
	UE 8 - 16 %	Performanț minim - 17,1%
	România - 25,4 %	Performanț medie - 16,5%
Deprivarea material sever (DMS)	UE 17 - 7,6%	Performanț maxim - 7,6 %
	UE 8 - 12 %	Performanț minim - 12%
	România - 25 %	Performanț medie - 9,7%
Rata riscului de s r c ie pentru copiii sub 18 ani	UE 17 - 19%	Perfomanț maxim - 20%
	UE 8 - 20,33	Performanț minim - 25%
	România - 39,4%	Performanț medie - 23%
Risc de s r c ie familii cu 3 copii i peste	UE 17 - 25,3%	Perfomanț maxim - 25%
	UE 8 - 28,46%	Performanț minim - 29%
	România - 73,1%	Performanț medie - 27%
Risc de s r c ie familii cu 2 adulți i 2 copii	UE 17 - 13%	Perfomanț maxim - 13%
	UE 8 - 15%	Performanț minim - 15%
	România - 31,1%	Performanț medie - 14 %

Sursa datelor: EUROSTAT, date 2015

¹³ Rata riscului de s r c ie sau excluziune social se define te ca pondere a populației care se afl în cel puțin una dintre urm toarele 3 situații: 1) se afl în risc de s r c ie relativ , respectiv sub pragul de 60% din mediana veniturii pe adult echivalent; 2) se afl într-o situație de deprivare material sever ; 3) este cuprins într-o gospod rie cu o intensitate a muncii foarte sc zut .

Datele indic faptul că Politica antisrăcie a României este pe departe cea mai ineficientă. Intervenția statului prin transferuri de venituri pentru segmentul sărac se dovedește cea mai ineficientă din UE: el reușește să reducă sărăcia doar cu **3,2** puncte procentuale, față de grupul de 8 foste țări comuniste (**9** puncte procentuale) sau față de celelalte țări europene (**11** puncte procentuale).

Eficiența transferurilor sociale altele decât pensiile în reducerea sărăciei

Țara/grupul de țări	Rata sărăciei pretransfer	Rata sărăciei posttransfer	Impactul protecției sociale: puncte procentuale
UE28	26,1	17,2	8,9
UE17	27	16	11
Bulgaria	27,3	21,7	5,6
Cehia	17,2	9,7	8,5
Estonia	28,4	21,9	7,5
Letonia	27	21	6,0
Lituania	27,5	19,2	8,3
Ungaria	26,6	15	11,6
Polonia	23,1	16,8	4,3
România	28,5	25,3	3,2
Slovenia	25,1	14,5	10,6
Slovacia	19,6	12,6	7,0

Sursa datelor: EUROSTAT, 2014

Datele indic un eec de suport pentru copii care, fără îndoială, poate fi considerat catastrofal. Sărăcia copiilor este enormă în România, perspectivele demografice nu pot fi decât extrem de pesimiste. Dacă trei sferturi ale familiilor cu 3 copii și mai mult se confruntă cu sărăcia, trebuie să ne gândim mai responsabil asupra anșelor țării noastre.

Absorbția sărăciei va fi dificilă datorită faptului că sărăcia de multe decenii a degradat capacitatea unei largi părți a populației: nivel scăzut de profesionalizare și, neîncadrarea cronică în activități economice moderne.

Poate cel mai dificil de absorbit este cristalizarea și creșterea unor punți de sărăcie cronică și de subdezvoltare care, inclusiv datorită tendințelor demografice, sunt în creștere. Aceste punți de sărăcie se caracterizează prin izolare, închidere în strategii de supraviețuire care accentuează exclusiunea socială. Riscul major al acestor punți este că sunt dominate de romi: izolarea și sărăcia fixează patternuri culturale tradiționale de supraviețuire la marginea societății.

Deja începem să ne confruntăm cu noi riscuri. Să menționăm doar două. Pierderea locului de muncă cu anse scăzute de obținere a altuia; creșterea îndatoririi populației este un factor de menținere în situații de sărăcie, crescând totodată vulnerabilitatea unor pierderi vitale, ca de exemplu a locuinței.

Este clar că speranța pusă într-o posibilă creștere economică în viitorii 20 de ani și orice strategie antisrăcie, dacă nu sunt însoțite de o schimbare radicală a concepției politicii sociale, sunt sortite din start eșecului.

Câteva date despre estimările făcute de diferite grupuri sociale asupra standardului lor de viață :

Peste jumătate din români estimează că sunt în situația de a nu putea face față unor cheltuieli neprevăzute.

Aproape jumătate (45%) dintre gospodăriile aflate peste pragul sărăciei relative se află în situația de a nu putea face față unor cheltuieli neprevăzute (EUROSTAT, date 2014).

Mai mult de o cincime dintre gospodării nu își permit să mănânce carne sau pește, mărcaș dat la două zile (22%, conform EUROSTAT, date 2014).

Între categoriile cele mai vulnerabile se regăsesc gospodăriile formate din doi adulți și trei sau mai mulți copii dependenți. Două treimi dintre acestea și 94% dintre gospodăriile formate din doi adulți și trei sau mai mulți copii declarau (cf. EUROSTAT 2014) că nu fac față cheltuielilor neprevăzute.

Situația este critică în cazul persoanelor singure cu copii dependenți și care sunt sub pragul sărăciei relative, peste 90% dintre acestea declarând că nu fac față unor cheltuieli neprevăzute (cf. EUROSTAT 2014).

Conflicte/ tensiuni sociale

Populația estimează un nivel mai ridicat al conflictelor și tensiunilor sociale decât media UE 27, cu excepția relațiilor rasiale și interetnice. Peste 40% din populație estimează existența conflictelor verticale accentuate de tranziție (a celor între săraci și bogați și a celor între patronat și salariați), în timp ce conflictele orizontale (cele între femei și bărbați, între tineri și bătrâni) sunt în mai mică măsură estimate ca prezente.

Tabel 3.15. Tensiuni între ...

	România	UE 27
Săraci și bogați	48	36
Patronat și salariați	44	32
Între grupuri rasiale și etnice	34	37
Vârstnici și tineri	22	13
Femei și bărbați	14	10

Sursa: EQLS, 2012

PROBLEME DEMOGRAFICE

Două probleme ale populației îngrijorează Europa: îmbătrânirea și natalitatea.

Proporția vârstnicilor nu plasează în prezent România într-o situație critică în raport cu celelalte state europene. Datorită fertilității foarte scăzute, printre cele mai scăzute din Europa, problema îmbătrânirii se va agrava rapid însuși în viitor. Vârstnicii (65 de ani și peste) vor depăși 25% din populație, ajungând chiar peste 30%.

În condițiile țării noastre, pe lângă deficitul de forță de muncă, îmbătrânirea va crea în viitor două mari probleme critice:

- Resursele financiare ale sistemului de pensii. Datorită prbușirii sistemului salarial în ultimii 25 de ani, pe termen mediu, după 2025, ne vom confrunta cu o dublă problemă: pe de o parte sustenabilitatea financiară a sistemului de pensii și pe de altă parte o proporție în creștere a vârstnicilor fără pensii, susținuți de sistemul mult mai modest de ajutor social, sau cu pensii mici datorită

contribuțiilor sociale mai reduse și fluctuante. Este îngrijorătoare sustenabilitatea sistemului public de pensii, nu numai sistemic, dar și politic.

- Se exercită puternice presiuni politice de privatizare *de facto* a sistemului: mai multe conturi individuale de economisire, pilon 2 mai mare, care produce un risc financiar sistemic și o gaură de venituri în bugetul public de pensii (pilonul 1).

Se prefigurează o dramă socială a milioane de vârstnici însingurați, atât economic, cât și de lipsa suportului social. Va crește rapid nevoia acoperirii cu servicii de îngrijire în comunitate și la domiciliu pentru a asigura o bună trăire demnă. În prezent, asemenea servicii sunt practic inexistente.

Nivelul actual scăzut al fertilității, dacă va continua, va genera în viitor probleme structurale în amplificare: scăderea populației active. După anul 1989, numărul nou-nscuților din România a scăzut abrupt. Dacă în 1990 se nășteau în jur de 314.746 copii, două decenii mai târziu, numărul acestora scăzuse aproape la jumătate (196.242 de copii în anul 2011). Între 1990-2011 s-au născut cu puțin peste 5,12 milioane de copii. Populația României scade cu aproximativ 5.000 de persoane pe lună, iar numărul pensionarilor a atins 5,4 milioane. Demografii estimează că până în 2050 populația României va scădea la 16 milioane de persoane, iar fenomenul îmbătrânirii populației nu va ocoli nici România.

Calitatea societății

Erorile strategice ale tranziției sunt responsabile de o degradare îngrijorătoare a țărilor sociale, demoralizare, neîncredere în instituțiile publice, control public scăzut asupra funcționării sistemului public, neîncrederea în ceilalți oameni.

Viața fiecărei persoane este afectată de starea societății în care ea trăiește. Organizarea societății, direcția în care societatea merge este o problemă extrem de importantă și, uman, sursă a satisfacției colective sau de frustrare.

Până nu demult am crezut că la terminarea tranziției, susținută și de integrarea în UE, starea societății românești inevitabil se va îmbunătăți rapid.

Tranziția s-a finalizat în linii generale, dar ne confruntăm cu probleme grave, unele moștenite, altele noi. Intrarea în Uniunea Europeană s-a realizat și ne așteptăm la rezultatele pozitive. Constatăm că situația Europei este mai complicată decât am crezut, că ea însăși are o mulțime de probleme și că tigrul integrării nu este automat. S-au schimbat și așteptările față de UE: încrederea foarte mult / mult în UE este de 40%, iar neîncrederea foarte mult / mult de 49% (Ianuarie 2016, IRES).

Majoritatea populației a sperat că încheierea mandatului președintelui Traian Băsescu oferă o ansă solidă de relansare a democrației noastre. Constatăm că ne confruntăm cu noi presiuni antidemocrate, atât din interior, cât și din exterior. Începem să ne îndoiim dacă alegerile din acest an vor aduce guvernul pe care populația efectiv îl va dori. Din lupta dintre

instituții pare că parlamentul însuși, instituția cea mai reprezentativă a unei democrații, pare să fie pierzător: încredere 9%, neîncredere 85% (Ianuarie 2016, IRES).

În contextul actual al României, politicul este factorul cheie. Politic, ne confruntăm cu o nouă criză social-economică și politică, dar și cu o **criză de viziune**. Constatăm că, în fine, avem nevoie de un proiect de țară, dar vom reuși să formulăm unul, promițtor și care să întrunească un suport popular suficient de solid?

Avem nevoie de o nouă strategie post-tranziție și post-criză. Optimismul trebuie introdus ca un indicator instituțional de performanță a unei societăți.

Dar ne confruntăm cu teama că deja am intrat într-o nouă criză.

Direcția în care merge societatea

Strategia practicată a tranziției nu s-a bucurat de suport popular. În tot cursul perioadei tranziției, majoritatea colectivității consideră că direcția în care România merge este greșită. Sunt variații: perioadele guvernărilor care au dat speranțe, oamenii au fost mai optimiști, dar întotdeauna cei critici au constituit majoritatea.

Direcția în care merge societatea

	2010 (ICCV)	Sept. 2015 (INSCOP)	Ian. 2016 (IRES)
În direcția greșită	80%	48,5%	65,0%
În direcția bună	10,5%	42,3%	28,0%

Lozincă strânsă în noiembrie 2015 exprimă starea de spirit colectiv: e nevoie de o schimbare profundă, de o nouă orientare globală. Clasa politică este considerată a fi responsabilă de orientarea greșită a societății și mai ales de corupția generalizată, de modul în care a administrat întreaga societate. Toate sondajele de opinie scot în evidență că nici **moralul** comunității nu este mai bun: demoralizare și dezamăgire, neîncredere în instituțiile cruciale ale funcționării societății.

Modul în care este condus țara

	2010 (ICCV)	2016 (IRES)
Bine sau foarte bine	4%	19%
Prost sau foarte prost	80%	75%

Conform datelor din Eurobarometru 83 din primăvara anului 2015, instituțiile publice sunt evaluate negativ în România, proporția cetățenilor care declară că au încredere în acestea fiind constant sub media europeană:¹⁴

- 27% dintre Români au încredere în **Guvern**, față de 60% dintre finlandezi și 55% dintre danezi, respectiv 12% dintre spanioli și 16% dintre italieni. La nivelul general al UE, proporția încrederii este de 31%.
- Încrederea în **Parlament** are un nivel foarte scăzut în România – 18%. Cele mai crescute cifre vin din țările nordice (Finlanda – 67%; Suedia – 66%; Danemarca – 63%), cele mai scăzute din Spania și Slovenia (12%), media europeană fiind semnificativ mai mare – 31%.

¹⁴ Datele, precum și analiza lor detaliată, pot fi găsite în raportul *Public Opinion in the European Union*, disponibil la http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb83/eb83_publ_en.pdf.

- 48% dintre români au încredere în **justiție**, cu limitele intervalului situându-se în Danemarca, unde încreztori sunt 87% dintre locuitori, respectiv Bulgaria, unde doar 20% au încredere în sistemul legal național. Cifrele pentru România o situează între Portugalia (unde încrederea este caracteristică pentru 46% dintre oameni) și Franța (51%), cu media europeană la 52%.

Probleme și oportunități pentru următorii 20 ani

Este important să asumăm realist o diagnoză a situației României de la care proiecția pe 2035 pornește.

În ceea ce privește economia: putem considera ca realist presupuziția că următorii 20 de ani nu vor fi presărați de crize importante, ci caracterizați de o constantă creștere economică. Unele dintre problemele cu care ne confruntăm în prezent, dar în niciun caz toate, vor fi soluționate într-o măsură importantă printr-o asemenea creștere economică.

Spre deosebire de economie, starea socială a României și calitatea vieții populației sunt din multe puncte de vedere într-o situație îngrijorătoare, mai ales comparativ cu standardele europene. Spre deosebire de economie, acestea nu se află într-un proces de „creștere automată” în care putem spera.

Standardul de viață al populației se plasează la un nivel care, considerat din perspectiva lui 2035, este pe departe de a fi acceptat. În plus, el este afectat de o polarizare socială (cea mai ridicată din UE), responsabilă și ea de multe dintre problemele sociale cu care ne confruntăm.

Sărăcia, inegalitatea excesivă, deficitul de oportunități de muncă sunt probleme grave care nu se vor rezolva de la sine.

Moralul populației, plasat la un nivel îngrijorător de scăzut, va trebui luat în considerare ca o problemă prioritară a următorilor 20 de ani. Plecăm la un nou drum cu o încredere prăbușită în instituțiile statului, în contextul internațional în care vom evolua, cu o lipsă de viziune a viitorului.

Dacă instrumentul economic poate fi considerat ca rezonabil de sigur, cel de al doilea instrument, statul, sistemul public, s-a dovedit a fi inadecvat: este un stat sever subdimensionat, iar funcțiile sale sociale sunt vizibil neglijate. Statul trebuie să-și asume o parte importantă a responsabilității pentru starea în care se află România.

Statul nu este doar subdimensionat, ci este și zguduit de puternice patologii.

Corupția este îngrijorătoare, pentru 87% din populație, dar și pentru instituțiile internaționale. Capacitatea redusă de a contracara corupția și, în general, delincvența este intolerabilă.

Birocratizarea pare a fi în stadiu de extindere rapidă, reprezentând un factor important de ineficiență publică.

Funcțiile sociale ale statului, care reprezintă instrumentul principal al dezvoltării sociale, sunt afectate nu numai de subfinanțare, dar și de lipsă de viziune. Școala este criticată de importanță inadecvată, sistemul sanitar nu deține o strategie de viitor și este paralizat de deturnări ocante de fonduri. Sistemul de servicii de asistență socială, care are ca misiune prevenirea și tratarea patologiilor sociale, este în stare de derută strategică și lipsit de resurse financiare, care îi asigură doar o supraviețuire mai mult simbolică.

Politica de suport pentru familiile cu copii și pentru copiii de până acum a avut efecte negative pe termen lung. Este vitală creșterea substanțială a suportului pentru copii, în diferite forme, în bani și servicii.

Spre deosebire de economie, care pare a fi pe drumul bun, statul se află într-o criză profundă de viziune. El trebuie să fie supus rapid unor schimbări profunde.

Criza statului actual provine nu numai din faptul că este un stat mic, dar și pentru că este un stat risipitor, corupt și larg incompetent.

Statul actual este afectat la vârf de o continuă criză politică. Instituțiile publice responsabile de buna conducere a țării și de asigurarea unei funcționări democratice, parlamentul, guvernul, președinția, sunt puternic criticate pentru o funcționare departe de ceea ce ar fi necesar. Conflictul la vârf dintre instituțiile statului, devenit cronic, amenință să blocheze ansele de relansare a țării.

Însă întoarcerea sistemului public este de natură a elibera importante resurse financiare, altfel risipite și deturnate, care pot alimenta creșterea rolului statului.

Un stat însă întoarcit ar fi, totodată, factorul cel mai important al redresării morale a României.

Analiza noastră propune o diagnoză sumară a stării sociale a României, a calității vieții, a problemelor cu care ne confruntăm și a direcțiilor în care trebuie să acționăm pentru o dezvoltare orientată atingerii standardelor cristalizate la nivel european.

Strategic, ni se pare că lucrurile sunt suficient de clare în prezent. Timp în ce direcție este bine să mergem. Ceea ce este necesar: elaborarea unui plan complex de acțiune, a unui proiect al țării, dacă ni se pare adecvat această formulare.